

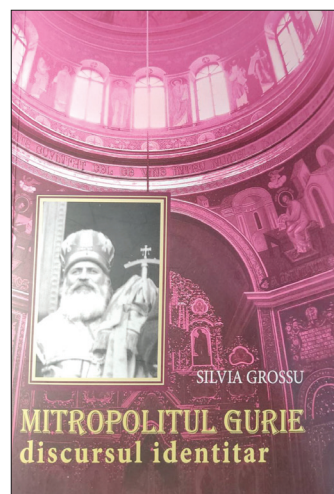
DISCURSUL IDENTITAR ÎN OPERA PĂRINTELUI SPIRITUAL AL BASARABIEI

Doctor în istorie **Ion Valer XENOFONTOV**
E-mail: ion.xenofontov@usm.md
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5993-1235>
Institutul de Istorie, USM

Recenta monografie elaborată de către doctorul în istorie, conferențiarul universitar Silvia Grossu este rezultatul unei activități laborioase în domeniul cercetării efectuate de autoare pe parcursul a mai multor ani. Prin prisma traseului existențial al Mitropolitului Gheorghe (Gurie) Grosu (1877–1943) sunt prezentate aspecte inedite din istoria Bisericii Ortodoxe Române în perioada interbelică. Subiectul abordat este unul actual pentru domeniul istoriei, comunicării, teologiei, antropologiei ș.a. Lucrarea a beneficiat de consultații, opinii și avize ale unor înalți ierarhi, teologi, istorici, jurnaliști din spațiul românesc. Rezultatul de bază al lucrării rezidă în extinderea cercetării istorice asupra fenomenului de comunicare și persuasiune a activității ecleziastice în domeniul culturii naționale în perioadele în care Basarabia s-a aflat în componența Imperiului Rus și a României întregite.

Volumul are o structură bine definită, incluzând următoarele componente: *Abrevieri și sigle* (p. 8), *Glosar* (p. 9), *Cuvânt-înainte* (pp. 10-12), *Introducere* (pp. 13-23), trei capitole (pp. 25-223), *Concluzii generale și recomandări* (pp. 224-230), *Tabelul cronologic „Mitropolitul Gurie – jaloane de parcurs”* (pp. 231-240), *Tabloul lucrărilor lui Gurie Grosu identificate în centrele info-documentare din spațiul românesc* (pp. 241-248), 28 de *anexe* (pp. 249-281), *Bibliografie* (pp. 282-313), *Indice de nume* (pp. 314-324). Această asamblare riguroasă validează esența de fond și de formă a demersului științific.

Lucrarea este prefațată (*Cuvânt-înainte*) de doctorul habilitat în istorie, profesorul universitar Anatol Petrencu, care a ținut să precizeze că monografia în cauză, „alături de trilogia «Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură» (devenite, între timp, raritate bibliografică – *n.n.*) și culegerea de articole «Mitropolitul Gurie și revista *Luminătorul*», coordonate de Silvia Grossu, tind să schimbe atitudinea față de acest părinte spiritual al Basarabiei – Mitropolitul Gurie, urmărind scopul să remodeleze, în general, atitudinea față de personalitățile relevante ale istoriei naționale” (p. 12).

Silvia GROSSU. *Mitropolitul Gurie – discursul identitar*, Chișinău: CEP USM (Blitz Poligraf), 2023. 324 p.

Introducerea volumului relevă actualitatea temei analizate (încadrată pe dimensiunea recuperatorie a istoriei naționale), scopul și obiectivele, metodele de cercetare, noutatea științifică și originalitatea. Ceea ce iese în evidență la lecturarea cărții este complexitatea de izvoare istorice edite și inedite, care fiind riguros analizate oferă o imagine de ansamblu a subiectului abordat. În premieră, a fost analizată opera Mitropolitului Gurie (Grosu). Autoarea s-a documentat în Biblioteca Academiei Române, arhivele Mănăstirii Antim din București, ale mănăstirilor Noul-Neamț și Răciula din Republica Moldova ș.a. Au fost cercetate Arhivele Naționale Istorice Centrale (București), Arhivele județene Iași, Arhivele Sfântului Sinod, Arhivele Mitropoliei Basarabiei, Arhivele Mitropoliei Moldovei și Sucevei (Iași), dosare cu referire la subiectul în cauză și care conțin acte relevante privind activitatea și opera Mitropolitului Gurie. De asemenea, au fost investigate colecțiile de publicații periodice (cele clericale, în mod special) de epocă, păstrate în cea mai mare bibliotecă din Federația Rusă – Biblioteca Națională, filiala cu publicații periodice din or. Himki, și la cele mai mari biblioteci din spațiul românesc: Biblioteca

Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” din Iași, Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Națională și Biblioteca Sfântului Sinod din București, Biblioteca Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca, Biblioteca Județeană „V.A. Urechia” din Galați ș.a.

Valoarea științifică și practică a lucrării rezidă în caracterul său interdisciplinar. Autoarea oferă largi deschideri spre domeniile istorie, științele comunicării, retorică, antropologia religiei etc. Cercetătoarea ține să specifice pe bună dreptate faptul că „puțin studiat azi în școlile spirituale și seminare, cu o valoroasă operă cvasi-necunoscută, Mitropolitul Gurie (Grosu) trebuie readus acasă ca valoare intrinsecă a culturii naționale” (p. 128).

Capitolul I, intitulat *Discursul identitar – elemente definitorii și de conceptualizare*, oferă teme cercetate o solidă platformă teoretico-metodologică și istoriografică. Cele trei subcapitole sunt axate pe istoriografia, elementele definitorii și structura discursului identitar ca specie a genului epidictic, trei dintre cele șase paragrafe constituind modele și aplicații pe textele lucrărilor Mitropolitului Gurie, fiind puse bazele analizei discursului identitar prin evidențierea disocierilor și tangențelor dintre discursul identitar al ortodoxiei și cel al conștiinței naționale. Particularitățile elocinței epidictice se regăsesc în genul sacru: predica de amvon, omiliile duminicale, cuvântarea la sinod, alocuțiunea misionară (p. 60). O componentă științifică esențială abordată de cercetătoarea Silvia Grossu ține de uzurile și abuzurile memoriei și ale impactului practicilor memoriale asupra construcțiilor identitare. Or, acest subiect este unul recurent în cazul Republicii Moldova. Autoarea ține să precizeze că „timp de 30 de ani de existență a statului independent Republica Moldova, problema identitară a constituit principalul subiect de confruntare între forțele politice, iar în actualul context geopolitic această problemă nesoluționată pune în pericol securitatea statului” (p. 63).

În Capitolul II, *Mitropolitul Gurie (Grosu) al Basarabiei – viața și activitatea*, a fost studiată biografia lui Gheorghe (Gurie) Grosu. Autoarea a segmentat tema în cauză în trei subcapitole: „Repere istoriografice” (pp. 64-80), „Repere biografice” (pp. 81-106), „«Caz Gurie Grosu» – abordare sintetică” (pp. 107-128). Ancora istoriografică este divizată în surse din prima jumătate a secolului al XX-lea și surse din anii 1990 și până în prezent. Au fost analizate critic lucrările de referință în domeniul vizat. De menționat faptul că primul care a fixat parcursul lui Gurie Grosu a fost preotul, profesorul și academicianul Constantin Morariu, care în 1919 a publicat în ziarul *Glasul Bucu-*

vinei un rezumat biografic. Perioada postbelică a fost cea care a eclipsat numele ierarhului basarabean, iar cea recentă este una de reevaluare a activității ecleziastice a lui Gurie Grosu, fiind puse în circuitul științific și o serie de izvoare istorice. Autoarea volumului face o analiză riguroasă a „fenomenului Mitropolitul Gurie”. Este scoasă în evidență activitatea laborioasă a lui Gurie Grosu, care a tins să echilibreze situațiile tensionate prin vizite canonice, prin hirotonii de preoți și diaconi, a propus crearea unei Academii de Teologie, în final fiind creată Facultatea de Teologie (1926, o extensie a Universității din Iași) (p. 99). Ierarhul a desfășurat o prodigioasă activitate culturală (pp. 100-106), a tins să sincronizeze Biserica Ortodoxă din Basarabia cu Biserica Ortodoxă din România întregită (p. 105). Un loc aparte în carte a fost rezervat perioadei 1936–1943, fiind cercetat așa-zisul „Caz Gurie Grosu” (pp. 107-126). Abordarea sintetică relevă un segment dramatic din viața ierarhului basarabean, subiect ce a suscitat un interes aparte pentru publiciști și istorici, și anume faptul că Mitropolitul Gurie Grosu nu i-a permis regelui Carol al II-lea, aflat în Catedrala din Chișinău, să intre în altar până când nu va fi uns de Biserica Ortodoxă și nu va veni cu soția sa legitimă (p. 112). Ca urmare a acestei acțiuni de „răzvrătit”, ierarhul basarabenilor a intrat în dizgrația puterii, fiind ostracizat de Sinod, supus unui îndelungat și umilitor proces de calomniere și detractare, silit în consecință să renunțe la demnitatea de mitropolit. Acest conflict sinistru, implicând curențe de conștiință și moralitate, a periclitat, *per ansamblu*, prestigiul Bisericii Ortodoxe Române.

Capitolul III abordează *Axa de valori identitare ale operei lui Gurie Grosu*, fiind structurat în patru subcapitole: „Credința ortodoxă – reper esențial al vieții și operei ierarhului”, format din două părți: „Valori identitare în activitatea misionară” (vizează perioada țaristă și cea interbelică, românească) și „Impactul social al calendarului îndreptat”. Autoarea a studiat parcursul profesional prin intermediul reperelor de legitimare a ortodoxiei. S-a pus accentul pe activitatea misionară a ierarhului, care ulterior a fondat și sprijinit publicația *Misionarul*, „cea mai solidă publicație periodică de acest profil din România interbelică, dar care s-a editat pe toată perioada apariției la Chișinău” (p. 137). În privința racordării calendarelor civile la anul sideral, Mitropolitul Gurie a pledat pentru trecerea la stilul nou, confruntându-se cu o puternică opoziție atât din partea slujitorilor cultului religios, cât și a conservatorismului basarabenilor, rezultantă a tradiționalismului și tenacității în conștiința comună a populației (pp. 157–158). În subcapitolul 2, „Limba română – reper identitar constant în opera

lui Gurie Grosu”, cristalizat în dimensiunile activității culturalizatoare și de abordare discursivă a normelor de comportament social, s-a analizat arborele comun esențial pentru discursul identitar. Cercetătoarea relevă faptul că au fost scoase în evidență tendințe de omitere a dimensiunii identitare în actul educativ-formativ – politica de deznaționalizare înrădăcinată în Imperiul Rus. Drept urmare, Silvia Grossu ajunge la concluzia că acesta a constituit motivul pentru care în școală și biserica nu s-a promovat limba română. Totodată, în urma conservatorismului cras manifestat în mod special în mediul rural, limba română a rămas „aproape intactă și neschimbată într-un răstimp îndelungat”, constituind, astfel, „factorul intern de bază în sprijinul spiritualității naționale, liant indispensabil pentru perpetuarea memoriei colective” (p. 166). În subcapitolul 3, intitulat „Mesajul de fortificare identitară a ortodoxiei în publicațiile periodice”, cu cele două compartimente: „Repere identitare în revista *Luminătorul*” și „Contribuțiile revistei *Misionarul*” la consolidarea ortodoxiei” se abordează activitatea publicistică și culturalizatoare a lui Gurie Grosu. Subcapitolul 4 „Mesajul identitar în opera didactică și oratorică” a fost structurat pe subdiviziunile „Valențe identitare pe dimensiunea didactică” și „Performanțe oratorice”, fiind analizate lucrările didactice ale ierarhului de la Chișinău, catehetice și discursurile de identitate național-ortodoxă. Principala componentă a activității misionare și ecleziastice a lui Gurie Grosu a constituit-o oratoria de amvon (p. 211). Pentru a releva vocația oratorică a lui Gurie Grosu, autoarea a selectat și a analizat cinci discursuri din genul sacru, relevante pentru perioada în care le-a promovat acesta (pp. 214-222). S-a constatat faptul că performanțele didactice, culturalizatoare și oratorice ale ierarhului au fost un bun exemplu pentru o pleiadă de preoți, misionari și studenți-teologi (p. 223).

Concluziile generale și recomandările prezintă sintetizat ideile principale expuse de autoare în cadrul cercetării. Recomandările au valoare aplicativă și teoretică. Totodată, autoarea ține să specifice faptul că „revenirea postumă a personalității Mitropolitului Gurie în circuitul valoric românesc este firească în contextul actual al democratizării societății” (p. 230).

Bibliografia volumului include circa 600 de titluri structurate în documente de arhivă, cărți și publicații monografice, articole în publicații seriale, site-grafie (surse electronice), bibliografie în limbi străine, publicații periodice (colecții).

Conținutul lucrării este validat și de *anexe*, inclusiv textele discursurilor analizate de autoare, tabelul cronologic „Mitropolitul Gurie Grosu – jaloane de parcurs (1877–1943)”, tabloul de evidență al lucrărilor identificate ale lui Gurie Grosu, scheme ale formatelor de consens, surse iconografice de epocă etc.

Judecând în ansamblu, viața și opera lui Gurie Grosu o raportăm la modelul biblic al spiritualității și învățaturii creștine. Nu excludem nici componente analitice din filosofia împăratului roman Marcus Aurelius (121–180 d. Hr.) care afirma: „Trei sunt părțile din care ești alcătuit: bietul tău corp, bietul tău suflu și intelectul. Dintre acestea, primele două, în măsura în care trebuie să te îngrijești de ele, sunt ale tale; numai a treia este în sensul propriu al cuvântului a ta” („Gânduri către sine însuși”, XII:3).

Volumul *Mitropolitul Gurie – discursul identitar* elaborat de cercetătoarea Silvia Grossu reprezintă un act de justiție a memoriei istorice, de readucere în actualitatea noastră a unei personalități de o înaltă cultură, probitate morală și atitudine civică. Învățăturile părintelui spiritual al Basarabiei devin tot mai actuale și mai profunde în universul unei lumi măcinate de valori materiale, clivaje identitare și tensiuni între popoare.